

Ab exacta PP. Benedictinorum editione, Rev. Godefridus Beaselius, monasterii Gottwicensis in Germania abbas, geminas Augustini epistolas in codicibus Mss. invenit, quas præfatione adornatas edidit Vindobonæ 1732, quasque Jacobus Martin, Maurinus, cum nova præfatione, monitisque ac annotationibus, Parisiis vulgavit 1734. Gravis profecto momenti est hujusmodi adinventum; sed, ne priorum editionum ordo misceatur, utramque epistolam non numero notantes peculiari, numero quem sequatur voculam *Bis* præfiximus, ut videre est post epist. cxxxiv et cclii.

M.

PRÆFATIO REVERENDISSIMI GODEFRIDI BESELLII,

MONASTERII GOTTWICENSIS ABBATIS,

EDITIONI VIENNENSI PRÆFIXA.

AD ERUDITUM LECTOREM

In prædictas Epistolas.

I. Animas hominum e nihilo a Deo creati, ac singulas singulis hominibus infundi, hodie certissima sententia et catholica veritas est, de qua nulli orthodoxo dubitare impune liceat. Enimvero de hac magni momenti quæstione sub initium sæculi quinti non idem omnes catholice Ecclesie doctores sentiebant, id quod quammaxime ex plusculis magni Aurelii Augustini operibus liquet, quæ hæc super controversia ad diversos exaravit. Celebriora ex his sunt Libri quatuor de anima et ejus origine scripti sub finem anni Christi 419. quorum primus est ad Renatum monachum, alter ad Petrum presbyterum, reliqui duo ad Vincen- tium Victorem, qui tot scribendorum libellorum Augustino ansam et occasionem præbuerat. Rem ipsius Augustini verbis damus, qui libro II Retractionum, cap. 56, hæc habet: *Eodem tempore quidam Vincen- tius Victor in Mauritania Cæsariensi invenit apud Hispanum quemdam presbyterum Petrum, nonnullum opu- sculum meum, ubi quodam loco de origine animæ homi- num singulorum, utrum ex illa una primi hominis, ac deinde ex parentibus propagentur; an sicut illi uni, sine ulla propagatione singulæ singulis dantur, me nescire confessus sum: verumtamen scire animam non corpus esse, sed spiritum. Et contra ista mea ad eundem Pe- trum scripsit ille duos libros, quos mihi de Cæsarea Renatus monachus misit. Quibus ego lectis, responsione mea quatuor reddidi, unum ad Renatum monachum, et duos ad eundem Victorem. Sed ad Petrum, quavis habeat libri prolixitatem, tamen epistola est, quam nolui a tribus cæteris separari. In his autem omnibus, in quibus multa necessaria disserantur, defendi de origine anima- rum quæ singulis hominibus dantur, cunctationem meam, et multos errores, atque pravitates præsumptionis ejus ostendi.* Hæc Augustinus de suis quatuor libris de Anima et ejus Origine.

II. Verum non intra hos tantum libros serius edi- tos ac evulgatos constitit perquisitio Augustini, quin etiam ad eruditissimum Hieronymum insignem dedit librum de Origine animæ hominis, in quo varias re- censens de ortu animæ sententias, cupit doceri quæ potissimum consecranda sit, et qua ratione adversus impium Pelagianorum dogma defendi possit ea, quam ille (Hieronymus) in quadam epistola suam esse indi- cavit, singulas scilicet animas novas nascentibus fieri. Scriptum hunc librum anno 415, verno tempore, cen- sent eruditissimi nostri Benedictini e Congregatione S. Mauri, in nova, eaque politissima candidissimaque editione Operum S. Augustini t. II, Epist. 166. De hoc libro ita ipse Augustinus lib. II Retract., cap. 45, disserit: *Scripti etiam duos libros ad Hieronymum presbyterum sedentem in Bethleem; unum de Origine animæ hominis, alterum de sententia Jacobi apostoli, ubi ait: « Quicumque totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus » (Jacobi II, 10); de utroque consulens eum. Sed in illo priore quæstio- nem, quam proposui, ipse non solvi: in posteriore au- tem, quid mihi de illa solvenda videretur, ipse non tacui; sed utrum hoc approbaret etiam ille, consului. Tum subdit Augustinus, quid ad hanc consultationem suam Hieronymus responderit, quæque consecuta sint:*

Rescripsit autem, inquit modestissimus Doctor, lau- danda eandem consultationem meam, sibi tamen ad re- spondendum otium non esse, respondit. Ego vero, quo- usque esset in corpore, hos libros edere nolui, ne forte responderet aliquando, et cum ipsa responsione ejus potius ederentur. Illo autem defuncto ad hoc edidi pri- orem; ut qui legit, admoneatur aut non quærere omnia quomodo detur anima nascentibus, aut certe de re ob- scurissima eam solutionem quæsitiois hujusmittere, quæ contraria non sit apertissimis verbis quas de originali peccato fides catholica novit in parvulis, nisi regeneren- tur in Christo, sine dubitatione dummandis: posteriorem vero ad hoc, ut quæstionis, de qua ibi agitur, etiam quæ nobis visa est, solutio ipsa noscatur.

III. Porro cum episcopus Optatus de hoc eodem delicato ac spinoso argumento ad Renatum supra- laudatum Cæsaream Mauritanie litteras dedisset, et creationem singularum animarum acriter defendisset, eodem Renato et quodam Muresse petentibus, idem S. Augustinus ampliam ad Optatum epistolam rescrip- sit a medio anno 418, in qua pro more suo acute ac perspicue Optato demonstrat, quid de animæ origine certum sit et exploratum, quid jure in dubium voce- tur, satagendumque esse in hac controversia, ut salva sit in primis fides, qua Ecclesia catholica credit, nul- lum hominem ex Adamo nasci, nisi vinculo damna- tionis obstrictum, neminemque inde liberari, nisi renascendo per Christum. Significat eidem præterea, se ad Hieronymum de hac quæstione non brevem li- brum scripsisse: *Consulens, inquit, eum, et petens ut prius me doceat, et tunc ad me mittat quos doceam. Qui liber meus, pergit Augustinus, ut non doctoris, sed inquisitoris et potius discere cupientis, apud me legi potest: mihi vero uspiam non debet, vel cuiquam foras dari, nisi cum rescripta, Domino adjuvante, percepero; id quod ille sentit, promptissime ac libentissime defen- surus, si me docere poterit quomodo animæ non ex Adam veniant, et tamen ex illo justam sortem damna- tionis inveniant, nisi ad remissionem peccatorum rena- scendo perveniant. Absit enim ut credamus, vel animas parvulorum in lavacro regenerationis falsam accipere peccatorum mundationem, vel Deum esse, aut aliquam naturam quam non condidit Deus, illius, ex qua munda- dantur, inquisitionis auctorem. Donec ergo aut ille rescribat, aut ego, si Deus voluerit, aliquo modo discam, si nullam de illa peccatrice originem ducit, quæ causa sit animæ subeundi originale peccatum, quod necesse est esse in omnibus parvulis; et quo eam nec Deus cogit insontem, quia peccandi auctor non est, nec ulla mali natura, quia non est, nihil tale audeo prædicare.* Con- cludit Epistolam suam Augustinus his verbis: *Hæc sicut potui, non quidem ad me datis, sed tamen ad cha- rissimos nostros Sanctitatis tuæ litteris, non peritura quam desiderasti, sed sollicita dilectione respondi, etc.*

IV. Hæc cum ab Augustino accepisset Optatus, biennii inducias inivit, nec Augustino gravissimis aliis scriptoribus obruto molestior esse voluit. Verum cum intra illud temporis spatium, Hieronymi ad Augustini de animæ origine consultationem responsuram advenisse haudquaquam dubitaret, atque adeo Augustinum eo loco jam esse crederet, ut certam ferre sententiam super controversa quæstione posset, tandem alteram ad eundem epistolam perscripsit. Perit quidem ea

Optati epistola, sed ejus argumentum ex ipsius Augustini responsione nullo negotio cognoscimus. Itaque ex hac aperte constat primo, non tantum de illo consultationis libro, deque Hieronymi ad eum responso; sed etiam patet, Optatum ejus rei quam Augustinus ab Hieronymo quasivit, inventionem avidissime cupisse. Secundo, Optatum graviter apud Augustinum fuisse conquestum de nescio quot senibus et a doctis sacerdotibus institutis viris, quos ad suae modicitatis intelligentiam assertionemque veritate plenissimam (id est sententiam de singularum animarum creatione) revocare non potuerit; itaque se novellum rudemque doctorem, tantorum ac talium episcoporum traditiones timuisse corrumpere, et convertere homines in meliorem partem ob defunctorum injuriam formidasse. Tertio, Optatum ejusque sequaces in eo praecipuum suum Achillem collocasse, quod, nisi singulae hominum animae crearentur, Deus dici non posset fecisse homines, et facere et facturus esse, neque aliquid esse in caelis aut in terra, quod non ipso constiterit et constet auctore; atque inde sequi, traducis et propaginis patronos negare esse opus Dei animas nostras. Quarto, opinionem illam de propagatione animarum per traducem, Optato visam fuisse inventionem novam, et inauditum dogma. Postremo, Optatum ab Augustino praecise voluisse et contentidisse, ut unum horum definiret: utrum animae ceterae ex illo uno homine, sicut corpora per propagationem, an sine propagatione, sicut illius unius (scilicet Adae), a Creatore singulis singulae fiant. Haec praecipua Optatiana ad Augustinum epistolae capita fuerunt, ad quae summa modestia, iudicio ac eruditione hic, ut infra liquabit, responso lit.

V. Summa Augustiniana (quam secundam ad Optatum recte dicimus) epistolae eo redit, ut suam de origine animae ignorantiam aperte ac demisse confiteatur, nec certum quid in hac controversia quidquid visum fuerit Optato aliisque, statui posse autmet; dum certa, perspicua, nullique fraudi obnoxia ex divinis Scripturis testimonia in medium afferantur, id quod a negantibus traducem hactenus haudquaquam praestitum sit. Ceterum, ad consultationem suam nullum adhuc ab Hieronymo responsum tulisse se, neque se librum consultationis suae sine hoc evulgare auctore: *Ne ille, inquit, qui mihi fortasse, ut desidero, responsurus est, interrogationem meam disputatione operosissima elaboratam, sine sua responsione quae adhuc desperanda non est, per manus hominum notitiamque diffundi jure succenseat; idque jactantius quam utilius fecisse me iudicet, quasi ego potuerim querere quod ille non potuerit enotare, cum forsitan possit, idque dum faciat expectandum sit.* Ad calcem epistolae Optatum, quantum potest admonet, ut quam cautissime, pelagianam haeresim devitet, cum de animarum origine sive cogitat, sive jam disputat; ne ipsi surripiat esse credendum, ullam prorsus animam, nisi unius mediatoris, non ex Adam trahere originale peccatum generatione devinctum, regeneratione solvendum.

VI. Haec recensita omnia D. Augustini de origine animae scripta typis jam in publicum prodierunt, si duas modo epistolas excipias, quas ultra primam typis jam vulgatam, Augustinum ad Optatum episcopum scripsisse discimus ex S. Fulgentio, qui lib. 3 de Veritate Praedestinat. et Grat., cap. 18, ita ait: *In tribus quoque epistolis, quas ad Optatum episcopum de hac quaestione composuit (Augustinus) disputatione refulget non minus copiosa quam profunda, et eo magis laudabili, quia congrua temperie moderata.* Cum igitur astate proxime elapsa pro Religiosis nostris junioribus in re litteraria ac antiquarum membranarum intelligentia melius ac solidius informandis, evocato in adiutorium ad monasterium nostrum R. P. Bernardo Pezio, viro pluribus jam titulis de re litteraria optime merito, ac tot jam doctis Operibus claro, omnes bi-

bliothecae nostrae codices attentissime excuteremus, praeter alia complura, quae Deo propitio vitam largiente, cum orbe erudito suo tempore communicabimus, feliciter quoque tanquam thesaurus in agro absconditus e tenebris eruta fuit secunda haec ad eundem Optatum Epistola, quae omnes viros doctos et eruditos huc usque laetit, et fortassis in solo (nisi vehementer fallimur) codice bibliothecae nostrae Gottwicensis exstat. Exaratus is est in membranis saeculi minimum duodecimi in-folio (ut aiunt), et signatus nunc post instauratam bibliothecam nostram lit. G. N. 10. - Ex quo illustre hoc cimelum exprompsimus, et (ut quidem spes est) totius Ecclesiae ac reipublicae litterariae commodo evulgandum duximus.

VII. In eodem porro codice post secundam ad Optatum Epistolam, superest nobis alia aequae inedita ejusdem Augustini ad Petrum et Abraham, quos Hippo-nensis Praesul dominos dilectissimos et sanctos filios vocat, quos et audivit sic instituisse vitam, qua Deo serviebant, ut ad legendum sua adversus Pelagianos Ethnicosque scripta vacarent. Ex quibus intelligimus, hunc Petrum et Abraham vel monasticam coluisse, vel certe relicto saeculari strepitu, privatam sacratoribusque pietatis studiis dicatam vitam ruri (ut illud aevum ferebat) degisse. Illis, cum plausula ex Augustino quaesissent, rescripsit sanctissimus Doctor, pluribus opusculis suis, aut ad omnia, aut pene ad omnia se jam respondisse. Princeps vero quaestio Petri et Abrahami fuerat (ut ex responso Augustini apparet) utrum parvuli, qui nihil male vivendo addiderunt ad originale peccatum, si ante susceptum Baptismum decedant, a Deo condemnentur; id quod S. Augustinus tam in hac Epistola, quam alibi incunctanter constanterque affirmat. *Si enim parvuli, ait, cum baptizantur, non inaniter dicuntur, sed veraciter agitur, ut inter credentes habeantur, unde etiam nova proles ore Christianorum omnium nuncupantur; profecto si non crediderint, condemnabuntur; ac per hoc, quia nihil ipsi male vivendo addiderunt ad originale peccatum, potest eorum merito dici in illa damnatione minima poena, non tamen nulla.* Docet deinde vir summus, quidquid hominum per concupiscentiam seminator, opus esse ut renascatur. *Quia, inquit, etsi de renatis parentibus nascitur, non potest huic praestare generatio carnalis, quod illis non praestitit nisi regeneratio spiritalis: sicut non solum de oleastri, sed etiam de olivae semine non nascitur, nisi oleaster, quamvis olea non sit oleaster.*

Postremo tradit, quo modo et ratione cum Gentilibus, qui divinarum Scripturarum auctoritatem haudquaquam agnoscunt, agendum sit, ut ad fidem christianam recte feliciterque traducantur: ac denique largius disserit de famigeratissimo suo de Civitate Dei opere, cujus quartus decimus liber, inquit, si Dominus voluerit, enodatas habebit omnes, quas mihi proposuistis in vestra epistola quaestiones.

Ex quibus una constat hanc Augustini Epistolam ante annum 420 exaratam fuisse, cum librum decimum quartum de Civitate Dei eodem hoc anno ediderit. Sed de his plura vide in Praefatione ad tomum vii editionis Benedictinae Operum sancti Augustini. Nobis in hanc ineditarum hactenus Augustini Epistolarum bigam satis dissertum videtur, tollendaque demum manus de tabula, ne, quod aiunt, prologus longior quam argumentum evadat. Id nullum adhuc monemus, hanc posteriorem S. Augustini Epistolam in nostro Gottwicensi codice inscribi de Natura et Origine Animae, cum rectius inscribenda fuisset, de Pae-nis Parvulorum qui sine Baptismo decedunt, quod et nos in hujus editionis fronte retinendum putavimus, tametsi haudquaquam nos lateat, quanta horum duorum articulorum vicinitas in praesenti controversia Augustini sit. Sed hoc tanti non est, ut eruditum et Augustinianarum Epistolarum cupidum Lectorem loquias detineamus.

PRÆFATIO D. JACOBI MARTIN

IN EADEM EPISTOLAS.

Quantum in Ecclesiæ, reique litterariæ commodum cedant dierum ac noctium evigilati emensique labores in evolutandis veteribus archivorum chartis, intimisque forulorum recessibus indagandis ac perlustrandis, demonstrant binæ istæ Divi Augustini jamjam repertæ Epistolæ: horum enim duntaxat ope thesaurus, quem hodie in Gallia publici juris facimus, nobis defossus est. Qui quidem eo est habendus pretiosior, quod ab eo tempore quo celeberrima illa Benedictina Operum Augustinianorum editio Parisiis prodit, nulla nos spes tenebat Africani, imo Christiani orbis, Doctoris scripta alia reperiendi, quam ea quæ tunc temporis typis mandata sunt: enimvero doctissimi Editores impigerrime desudarunt, cum ut Gallicanorum, Vaticanorum, Belgicorum, Anglicanorum, aliorumque undequaque accersitorum, aut saltem propriis in locis pervolutorum codicum manuscriptorum copia, Augustinum ad pristinum nitorem restituerent, tum ut ejusdem eximii Præsulis lucubrationes ineditas, si quæ inveniri possent, in lucem emitterent: cumque ea in re tantam navasset operam, quanta major vix esse posset, nihil nobis ad spem ostendebatur, quo earum scripturionum iacturam resarciremus, quas a Doctore nostro elaboratas fuisse constanter scimus, quæque tamen temporis invidia, aut bibliothecarum præfectorum incuria ad nos usque non pervenerunt.

Sed ecce, quod felix, faustum fortunatumque sit, Reverendissimus Dominus Godefridus Besselius, abbas Gottwicensis monasterii, dum immortalem sibi gloriam parat, non solum in ædibus incendio universo depastis in integrum resciscendis, sed etiam in junioribus monachis peræque ad scientiam, atque ad regularem disciplinam probe instituendis, opportune Bernardum Pez in Germania clarissimum monachum ad se vocat, ut alumnus suis fastidium, quod in legendis veterum membranarum apicibus frequentissime occurrit, levaret, minueretque. Cum autem Bernardus Pez is sit, cui genus omne litterarum characterumve pervium est, quique scripta quævis non ex opinione, sed ex veritate æstimare apprime novit, ubi primum in codicem decimi tertii circiter sæculi, qui binas istas Epistolas continebat incidit, confestim margaritarum reconditarum pretium deprehendit, doctissimoque Abbati auctor est, ut eas brevi cum Ecclesiæ communicet: quod maturius certe actum est; nam anno proxime elapso (a) utraque Epistola præfatione diserta, variisque ornata magnificis cælaturis, Vindobonæ (Viennam vocant) typis mandata est.

Verum celeritas isthæc nostratibus parum profuit; vix enim unum alterumve Epistolarum Augustinianarum exemplar e Germania ad nos evectum asportatumque est. Unde ansam consiliumque cepimus eas iterum prelo subjiciendi: et ne Gallia his se tantisper orbata spoliatamque fuisse querat, imo potius ut sic secum optime actum esse existimet, provisum est ut Parisina nostra editio emendatior, ornatio, uberiorque, prodeundo sustineret famam Parisianarum aliarum editionum quæ Patriam consecrant, quasque certatim nationes externæ aut accersere aut imitari gestiunt, ambiuntque. Quapropter diu multumque excitata est animadversio et diligentia nostra, ipsæ Epistolæ frequentissime lætæ atque expensæ, quin etiam scriptura scripturæque vestigia ac ductus frequentissime a nobis expressa, atque, ut ita dicam, decocta et recocta sunt;

1° Ut exploratum compertumque haberemus, istas lucubrationes non e spuria atque adulterina officina, sed ex genuino Augustini musæo manasse. Qua in re cura omnis nostra brevi abjecta est, simulque summa

lætitia affecti sumus; quippe utramque Epistolam non solum in Possidii Indiculo consignatam, sed etiam Epistolam ad Optatum a D. Fulgentio memoratam, plurimumque probatam fuisse invenimus.

2° Ut lectiones quasdam antiquarii festinatione, negligentia, oscitantive aut imperitia corruptas vitiatasque, non quidem emendarem (nefas enim diximus Gottwicensis codicis textum vel leviter immutare); sed ut genuinas lectiones meditatione atque animi exercitatione aliunde petitas auspicaremur, indeque ad infimam paginam indigiteremus; ut Epistolæ integras inoffenso pede decurrere liceret.

3° Ut sua cuique Epistolæ admonitio prævia instrueretur, ac utriusque Epistolæ summa in fronte affigeretur, nec non breviores notulæ, quæ pro integrarum sectionum compendio essent, e regione concinnarentur.

4° Ut plurimos harumce Epistolarum locos cum aliis supparibus hinc inde collectis conferremus, quo Divi Præsulis mentem quivis posset facillime expiscari.

5° Ut Epistolas istas in capitulationes, capitulationes vero in varias sectiones, prout sensus rerumque argumentum postulabat, claritatis ergo multiplicarem, distingueremusque, ac earundem capitulationum et sectionum numericas notas in marginibus per ordinem distribueremus.

6° Ut quidquid difficile inter legendum occurreret, observationibus criticis, historicis, chronologicisque illustrarem, atque elucidarem: quin etiam sicubi a Magistris in his quæ ad rem nostram spectant, erratum est, moneremus, erroresque pro virili parte emendarem.

7° Tandem ut omnia et singula sic componeremus, institueremusque ut binæ istæ Epistolæ ex eliminata illa et percelebri Benedictina officina exire viderentur: eam enim ob oculos semper habuimus, laboremque nostrum ad ipsius normam direximus confecimusque. An suscepta opera e sententia successerit, viderint eruditi; ac si quid peccatum est, condonent: sin vero quid boni offendant, deincepsque D. Augustini Operum Collectioni e sudore nostro quid ornatus perfectionisve accedit, id omne vel in sanctissimum Episcopum, qui exercitationum nostrarum argumentum suppeditavit, aut potius in Deum optimum maximum refundant, a quo est omne datum optimum, et omne donum perfectum (Jacobi 1, 17).

Quanti autem faciendus sit codex Gottwicensis, nedum e binis istis, quas solus suppeditat, Epistolis apparet, verum etiam ex quatuor optimis variantibus lectionibus, quarum ope genuinus fragmenti Hieronymianæ septuagesimæ octavæ Epistolæ textus restituitur: omnes enim illæ lectiones si ad diligentis critices regulas expenduntur, utraque manu excipiendæ sunt; ac proinde tum quid laudis manus ac solertia librarii mereatur, tum quam accuratus fuerit codex antiquus quo librarius ipse usus est, testantur. Nec sententiæ nostræ adversantur qui interdum occurrunt lapsus; ejusmodi enim errores sæpius casu, quam voluntate ac negligentia, fiunt, ut peritissimi quique norunt.

Non hic prolixiori utemur oratione, ut Epistolis Augustinianis animos gratiamque hominum conciliemus; utramque enim sat superque commendat et argumenti dignitas, et modus tractandi res, et reconditæ doctrinæ copia, et præstantissimi Scriptoris nomen: ubique autem aut quid discas, aut quomodo discas, aut qui melior fias invenies. Porro si vulgarium auctorum fragmenta tanto studio terra marique requiruntur, tanto labore colliguntur, ac tanto pretio comparantur atque asportantur; quanto majori ardore, animo, et voluntate ambæ istæ, earumque integræ complectendæ sunt, ab eximio illò Pastore cu-